KATOLIČKI EPISKOPAT SVOJIM SVEĆENICIMA

(KAO RUKOPIS)

ZAGREB 1938

TISKARA NARODNE PROSVJETE, ZAGREB, TRENKOVA ULICA 1

DEKLARACIJA

KATOLIČKOG EPISKOPATA

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

SA BISKUPSKIH KONFERENCIJA

U ZAGREBU

4. SVIBNJA 1938.

Od zadnjeg našega zajedničkog Biskupskog sastanka dogodile su se u našoj državi važne stvari. Odigrali su se događaji, koji se neposredno tiču Katoličke Crkve i njezina položaja u javnom, narodnom i državnom životu, njezinih temeljnih prava i najbitnijih interesa. Odigrali su se bez nas i mimo nas.

Mi smo tada šutjeli. Nijesmo htjeli da lijevamo ulje u vatru. Ali danas ćemo, po svojoj apostolskoj dužnosti, progovoriti. Progovorit ćemo pred svojim svećenicima iza kako progovorismo u posebnoj poslanici našim vjernicima. Znamo, da svi svećenici od nas to očekuju. Znamo, da smo to dužni dostojanstvu Božje Crkve, koju predstavljamo.

Bit ćemo u svojoj riječi jasni. Govorit ćemo mirno i programski. Već su prošli mjeseci od događaja, na koje se želimo osvrnuti, pa ne ćemo biti u napasti, da nas zavede čuvstvo ogorčenosti ili osjećaj gnjeva. Snaga je Katoličke Crkve u istini, a istina je uvijek izdržljiva i dugotrpna.

Nitko ni dosada, kroz ovih skoro dvadeset godina od našega državnog ujedinjenja, nije mogao Katoličkoj Crkvi prigovoriti, da nije bila ustrpljiva i razborita. Čitava dva decenija bili su pravno nesređeni njezini odnosi prema jugoslavenskoj državi. I puno je bilo stvari, protiv kojih se je Katolička Crkva morala da prituži i da ih označi kao povredu svojih božanskih prava.

Katolički su biskupi to i činili. Bila im je to dužnost. Ali nikada to nijesu učinili na način, koji bi se mogao označiti kao neprijateljstvo ili bezobzirnost prema državi i prema građanskom miru. Katolički su se biskupi, — a nekoji od nas kroz čitavo to vrijeme sjede u ovom zboru, — načelno uzdržavali od jav-

nih apela na katoličku javnost. S naše strane uvijek je u poteškoćama i sporovima tražen kontakt sa kompetentnim predstavnicima državne vlasti, i forsirana su sporazumna rješenja. Samo jedamput, u pitanju izrazito načelnom, istupili su katolički biskupi s javnim otklonom, a i to iza dugih uzaludnih intervencija i bez direktnog apostrofiranja države. Ni na mnoge jednostrane državne odluke u stvarima, u kojima je Crkva direktno interesovana, nijesu katolički biskupi javno reagirali. I od aluzija na druge vjerske zajednice sve se do dan danas dosljedno čuvao Katolički Episkopat. Štovao je njihova uvjerenja, izbjegavao sve međusobne sukobe, nije reagirao, ni kad su, pokadšto, institucije Katoličke Crkve bile s druge strane vrlo nezgodno apostrofirane. I nikad se Katolički Episkopat nije, a najmanje na nepovjerljiv i hostilan način, miješao u odnose države s drugim vjerskim zajednicama. Sve druge konfesije u državi dobile su svoje autonomne statute u formi državnih zakona, a da Katolička Crkva nije nijednom podigla ni prigovora, a kamo li protest ili revindikaciju.

Katolički biskupi činili su to svijesno, u želji da budu, po staroj tradiciji Crkve, prema svjetskoj vlasti lojalni i koncilijantni, i da u potpunosti štuju i državni suverenitet na civilnom području i interese građanskog mira i blagostanja.

Činili su to u uvjerenju, da će i država na jednak način honorirati prava Crkve i da će s njom, što prije, definitivno i prijateljski regulirati zajednička pitanja i međusobne odnose, sporazumom sa Svetom Stolicom, kao sa forumom, koji je za to na katoličkoj strani jedino kompetentan, a to u tradicionalnom obliku konkordata i na bazi pune ravnopravnosti sa drugim konfesijama, kako to i odviše jasno traži i brojčana i kulturno - politička jakost katolika u državi.

I kad su započeli pregovori o konkordatu, — a mi i ovdje naglašujemo, da su za konkordat i za pregovore sa Svetom Stolicom bile u pr'ncipu gotovo sve dosadašnje državne vlade, — i kad su se ti pregovori i odviše dugo zategli, Katolički je Episkopat ostao uvijek lojalan i rezerviran, sve do spontanog i svečanog potpisa konkordata po ovlaštenim predstavnicima Kraljevske vlade, u Rimu, 25. srpnja 1935.

Što se iza toga dogodilo, tomu je svjedok čitava naša javnost. Događaji su to još odviše svježi, a da bi bili mogli pasti u zaborav.

Skoro dvije godine otezala je Kraljevska vlada sa ratifikacijom konkordata. A kad ga je konačno iznijela pred Narodno predstavništvo, podigla se protiv konkordata prava bura. Držani su žučljivi govori, davane oštre izjave, priređivane demonstracije i monstre - skupštine, izdavane bezbrojne brošure i letaci, često i posve pamfletskog sadržaja. Čitava je srpsko - pravoslavna crkva bila formalno mobilizirana, na čelu sa svojom hijerarhijom; a podupirale su je sve srpske opozicione stranke, u parlamentu i izvan njega. Crkvenim kaznama vršen je pritisak na parlamentarce, ministre i sve javne ljude. Konkordat je označivan kao nepravda za druge konfesije, kao povreda vjerske ravnopravnosti, kao atentat na državni suverenitet.

Kraljevska je vlada naprotiv više puta kroz to vrijeme, službeno i posve apodiktički, preko svojih ministara i narodnih poslanika, konstatovala, da je konkordat sklopljen i potpisan od strane države posve spontano i slobodno, da ni u čemu ne dira u prava drugih konfesija ni u suverenitet države, i da je njegovo ozakonjenje zahtjev elementarne pravde prema Katoličkoj Crkvi, Crkvi skoro svih Hrvata i Slovenaca, i prema skoro šest milijuna naših državljana. Od tolikih mjerodavnih izjava neka bude citirana samo izjava predsjednika Kraljevske vlade Dr. Milana Stojadinovića od 8. srpnja 1937., u parlamentarnom odboru: „Mi dakle, tek sa novim konkordatom postižemo tu versku ravnopravnost, o kojoj

je reč u našem državnom Ustavu i koju stalno ističemo skoro već 20 godina." — „Danas su uprte u nas oči celoga sveta: jesmo li mi u pregovorima sa katoličkom crkvom bili pošteni i časni pregovarači ili smo išli na običnu prevaru." (Cfr. „Konkordat pred Narodnom skupštinom", str. 9. i 15.).

Nažalost, Kraljevska vlada nije ostala dosljedna tome svojemu stanovištu, jer nije konkordata, iza kako je on već bio primljen u Narodnoj skupštini, predložila na dnevni red u Senatu, već je dala, pismeno i preko samoga ministra - predsjednika, „u ime Kraljevske vlade", aktom od 1. veljače o. g. br. Pov. 2790., srpsko - pravoslavnom Arhijerejskom saboru garancije: „1. da ovaj i ovakav konkordat sa Vatikanom neće više biti iznesen pred Narodno predstavništvo na ozakonjenje; i 2. da će Kraljevska vlada pri svakom budućem sređivanju svojih odnosa sa Vatikanom i pri regulisanju položaja Rimokatoličke crkve u Kraljevini Jugoslaviji u punoj meri respektovati i primeniti državnim ustavom zagarantovano načelo o ravnopravnosti svih zakonom priznatih veroispovesti u našoj državi."

A uporedo s tim usvojila je Kraljevska vlada u cijelosti i sve druge zahtjeve srpsko - pravoslavne crkve i identificirala se u svemu sa njezinim stanovištem i postupkom. Ministar unutarnjih poslova je izjavio, na XXII. sjednici Financijskog odbora Narodne skupštine, na 29. prosinca 1937., da ova Vlada ne će donijeti ni stari konkordat, ni stari korigirani, ni novi, niti uopće ma kakav konkordat, jer da Vlada ima prečih stvari, a među prvima je ta, što hoće korektan, normalan i što više prijateljski odnos sa pravoslavnom crkvom, jer je to u interesu ne samo crkve, nego i cijele države; a kasnije je predsjednik Vlade, u službenoj formi, požalio događaje na 19. srpnja 1937. pred Sabornom crkvom u Beogradu i obećao, da će biti kažnjeni i odstranjeni iz službe činovnici, koji su za to odgovorni, te to odmah i proveo, obavijestivši Arhijerejski sabor, pismom od

1. veljače o. g., da su stanoviti državni funkcionari maknuti sa svojih mjesta radi uspostave dobrih odnosa između države i srpsko - pravoslavne crkve. Ujedno je izjavio, pismom od 3. veljače o. g., da će država dati i materijalnu naknadu osobama, koje su bile oštećene, stojeći u borbi oko konkordata na strani srpsko - pravoslavne crkve, a Vlada je proglasila amnestiju za sva kaznena djela duhovnih i svjetovnih osoba, učinjena tokom borbe za konkordat.

Konkordat je tako definitivno odbijen, a da sa kompetentnim faktorima Katoličke Crkve, kroz čitavo to vrijeme, uopće nijesu bile izmijenjene misli, niti su oni, u kojoj god formi, bili konzultirani.

A kada je Sveta Stolica protiv toga, 15. veljače o. g., uložila kod Kraljevske vlade formalan protest i upozorila ju na njezine diplomatske obveze i „na neotuđivo pravo katolika Jugoslavije, da ne budu postavljeni u situaciju inferiornosti i u iznimno stanje prema drugim vjeroispovijestima Kraljevine Jugoslavije", bilo je našoj katoličkoj i crkvenoj štampi, pa i onoj službenoj, otešćano, da to vjernicima objavi; — zaplijenjen je bio dapače i prijevod bilješke, koja je o tome, 19. veljače o. g., izašla u poluslužbenom organu Svete Stolice: „L' Osservatore Romano".

Kasnije predložena su od Kraljevske vlade i prihvaćena od Narodnog predstavništva, — opet, mi to moramo posebno konstatovati, bez ikakva prethodnog bilo kontakta bilo sporazuma sa katoličkim crkvenim vlastima, — dva amandmana ovogodišnjem Financijskom zakonu, koja bi se imala odnositi na Katoličku Crkvu, a glase:

„1. Prirez na neposredni porez, koji plaćaju rimokatolici porezovnici u državi, imaju pravo da raspišu rimokatoličke duhovne vlasti, u biskupijama i župama, u duhu organizacije crkve, svaka za svoje potrebe, i to u župama u vlastitom delokrugu za prireze do 10% na neposredni državni porez (bez dopunskog poreza i bez posebnog poreskog dodatka),

ako ne mogu pokriti svoje rashode u ovoj visini iz drugih raspoloživih sredstava. Za župske prireze u visini preko 10% na neposredni porez državni, kao i za biskupijski prirez uopšte, potrebno je odobrenje ministra finansija u sporazumu sa ministrom pravde.

Crkvene prireze prikupljaju organi državne administracije jednovremeno i u svemu po propisima za državne dažbine, i predaju ih u tromesečnim obrocima nadležnom verskom organu, koji je taj prirez propisao.

2. Za zvanične radnje rimokatoličkih crkvenih vlasti, u jerarhijskom i samoupravnom delokrugu, plaća se samo ona taksa, koju predsedništvo biskupskih konferencija propiše posebnim pravilnikom odobrenim od ministra pravde sa ministrom finansija. Ova se taksa naplaćuje u korist rimokatoličke crkve."

Eto, to je položaj, pred kojim danas stoji u Jugoslaviji Katolička Crkva, njezin kler i njezini vjernici. Dosada mi biskupi prema ovom položaju još nijesmo bili zauzeli stanovišta. A ni katolička javnost nije mogla da iskreno kaže, što misli. Državna cenzura onemogućivala je u štampi svaku kritiku situacije sa katoličke strane, a od javnih istupa uzdržavale su se dosada katoličke vjerničke mase i organizovani katolici na našu želju.

Ni danas mi ne zovemo nikoga na uzbunu. Mi smo i odviše svijesni delikatnosti situacije i nemogućega položaja, u koji bi i politički dospjela država, da se Katolička Crkva u obrani svojih prava posluži istim sredstvima, kojima su se drugi poslužili, ne misleći na posljedice. Uz teške narodno - ustavne borbe, pod kojima se tresemo, imali bismo u državi i vjerski rat.

Sve, što ćemo mi danas učiniti, bit će jedino načelne konstatacije i zahtjevi. A nema te ljudske sile, koja Katoličkoj Crkvi može zabraniti da podigne svoj glas u obranu onih božanskih prava, što ih je

primila od Gospodina po apostolskom naslijeđu i vrhovnoj vlasti Petrovoj.

Evo naših konstatacija:

1. Katolički Episkopat Kraljevine Jugoslavije duboko žali, da su se pripadnici srpsko - pravoslavne crkve i njihove nacionalno - političke vođe, u tako velikom broju, izjavili protiv prijateljskog reguliranja odnosa između jugoslavenske države i Katoličke Crkve i da se nijesu ustegli ni od toga, da političkim pritiskom onemoguće svojim katoličkim sugrađanima, da dođu do onih vjerskih prava, za koja oni po svojoj savjesti drže, da im pripadaju. Katolički je Episkopat uvjeren, da ovakove metode nijesu ni građanski lojalne ni politički mudre. U vjerski heterogenoj državi, kakva je naša, bez širokogrudnosti u tretiranju vjerskih problema nije moguć ni vjerski ni građanski mir, a još je manje moguće političko i kulturno usklađivanje.

2. Katolički Episkopat sa žaljenjem konstatuje, da su se predstavnici srpsko - pravoslavne crkve, kampanjom protiv konkordata, s jedne strane direktno i na neprijateljski način umiješali u unutarnja pitanja Katoličke Crkve i tim izazvali nove teške antagonizme u našim međuvjerskim odnosima, a s druge strane da su se, udaranjem na one stipulacije konkordata, koje Crkvi garantuju slobodu i neovisnost u razvijanju njezine duhovno - preporodne misije, udaljili od zajedničkih i bitnih kršćanskih i crkvenih principa.

3. Katolički Episkopat odlučno protestuje protiv držanja Kraljevske vlade u pitanju konkordata:

a) u koliko je Kraljevska vlada najprije javno i svečano priznala konkordat sa Katoličkom Crkvom, a kasnije na posve nekonsekventan način za taj isti konkordat, pod diktatom predstavnika srpsko - pravoslavne crkve, izjavila, da je njime povrijeđeno ustavom zagarantovano načelo o ravnopravnosti svih zakonom priznatih konfesija u državi;

b) u koliko je Kraljevska vlada, otklonom konačne ratifikacije konkordata, ostavila Katoličku Crkvu, — Crkvu, kojoj pripadaju skoro svi Hrvati i Slovenci i 6 milijuna državljana, — jedinu od svih konfesija u Kraljevini, bez definitivnog javnopravnog priznanja njezina ustava, njezinih veza sa Svetom Stolicom, njezine misije i njezina djelokruga, sa posljedicom višestrukog moralnog i materijalnog prikraćivanja, i to do u nedoglednu budućnost. I odviše je naime jasno, da se konkordat sa Svetom Stolicom ne će ni u buduće moći sklopiti, bude li Kraljevska vlada ostala na svojemu sadašnjem stanovištu, s jedne strane prema meritumu konkordatskih stipulacija, a s druge strane prema srpsko-pravoslavnoj crkvi;

c) u koliko je Kraljevska vlada stavila Katoličku Crkvu u pravno inferioran položaj prema drugim konfesijama, dopuštajući srpsko-pravoslavnoj crkvi, da meritorno suodlučuje o sudbini i pravima Katoličke Crkve, da se gradi autentičnim tumačem državne i narodne misli i da se miješa u političku upravu zemlje, i čineći i za budućnost uređenje odnosa između države i Katoličke Crkve ovisnim o prethodnom odobrenju srpsko-pravoslavne hijerarhije, a bez priznanja reciprociteta Katoličkoj Crkvi. Katolički Episkopat vidi u tom frapantnu povredu principa ustavne jednakosti konfesija i pokušaj, da se taj princip praktično zamijeni principom d r ž a v n e, srpsko-pravoslavne crkve;

d) u koliko je Kraljevska vlada apriorno identificirala državne interese sa interesima srpskoga pravoslavlja, s jedne strane formalnom, službenom izjavom ministra unutrašnjih posala, a onda i čitavim svojim postupkom u pitanju konkordata, kad je priznata i usvojena prava Katoličke Crkve zanijekala za volju „što više prijateljskom odnosu sa pravoslavnom crkvom", a za postupak srpsko-pravoslavne crkve, koji je prije izrijekom osuđivala kao nepravedan, izjavila, da je on „u interesu ne samo crkve, nego i cijele države" i dala satisfakciju, moralnu i materijalnu, njegovim inicijatorima, ignorirajući uporedo s tim sve zahtjeve Katoličke Crkve i svaki obzir na katoličke crkvene instancije i na prema njima preuzete obveze;

e) u koliko je Kraljevska vlada na jako nezgodan način povrijedila auktoritet Svete Stolice, skidajući protiv svih diplomatskih uzusa, sa dnevnoga reda Narodnog predstavništva konkordat, koji je već bio potpisan, a da o tom nije ni obavijestila Svete Stolice kao drugoga diplomatskog kontrahenta. U vezi s time Katolički Episkopat žali, što je jedan ministar, katolički svećenik, dao naprijed spomenutu izjavu.

4. Katolički se Episkopat energično ograđuje od tvrdnje, da su stipulacije konkordata i u kojem pogledu dirale u suverenitet države ili vrijeđale načelo vjerskog pariteta. Katolički Episkopat konstatuje, da je konkordat samo dosljedno proveo bitno kršćansko načelo o paralelnom suverenitetu Crkve i države i o sporazumnom i ugovornom reguliranju t. zv. „mješovitih pitanja". A Katolička Crkva nije nikada, ni izrijekom ni virtualno, zatražila, da se prava, koja joj je država priznala u konkordatu, ne prošire i na druge konfesije, u koliko to one žele i u koliko to odgovara njihovu vjerskom stanovištu.

5. Katolički Episkopat žali, što predstavke sa biskupskih konferencija naročito one od oktobra 1937. o regulaciji prinadležnosti dušobrižnoga klera nijesu od Kraljevske Vlade uvažene. Donesen je doduše financijski zakon (§ 27.) o crkvenom prirezu, ali on ne riješava danas teško materijalno stanje dušobrižnoga svećenstva, naročito ne onoga u pasivnim krajevima prema načelima socijalne pravde i prema ustavom zajamčene ravnopravnosti, tako da Katolički Episkopat mora tražiti druge metode za pravedno rješenje toga problema.

6. Katolički Episkopat znajući, da svećenstvo i vjernici jednako osjećaju, postavlja i ovom prilikom — odlučan i urgentan zahtjev, da se odnosi između

države i Katoličke Crkve srede na način, koji je za Katoličku Crkvu jedino prihvatljiv: međusobnim sporazumom između Kraljevske vlade i Svete Stolice, odnosno Episkopata, po odobrenju Svete Stolice, a na bazi pune ravnopravnosti svih konfesija u državi.

Katolički Episkopat odlučno se i ovom prilikom ograđuje s jedne strane od sugestija, da se srpsko-pravoslavna vjerska zajednica, bilo „via iuris", bilo „via facti", tretira kao privilegovana ili državna crkva (cfr. predstavka Arhijerejskog sabora od 13. IX. 1935.; „Glasnik ‚službeni organ srpske pravoslavne patrijaršije" od 19. VII. 1937.), a s druge strane od tendencije, da se pri reguliranju odnosa Katoličke Crkve prema državi i u državi obiđe auktoritet Svete Stolice i Katoličkoj Crkvi u Jugoslaviji oktroira pravni položaj jednostranom i samovlasnom odlukom države. Katolička Crkva ne može načelno pristati ni na jedno rješenje ovoga pitanja, koje ne bi bilo u skladu sa njezinim crkvenim učenjem i ustavom, a ovomu su temelj crkvena univerzalnost, te jedinstvo i veza sa papinskom Petrovom Stolicom.

Isto tako mora Katolički Episkopat i ovom prilikom naglasiti, da njegovi zahtjevi prema državi nijesu nikako iscrpljeni financijskim koncesijama. Katolička Crkva traži i uvijek će tražiti, da se međusobnim sporazumom riješe i sva druga aktuelna mješovita pitanja, od kojih su najglavnija: poštivanje i provođenja crkvenog bračnog prava, sloboda naučavanja i propovijedanja, vjeronaučna obuka i moralni odgoj na državnim školama, konfesionalno školstvo, organizovanje Katoličke Akcije i pitanje crkvenoga posjeda.

Osobito se s te strane mora Episkopat požaliti: na pristranost državne cenzure, koja u katoličkoj štampi ne da reagirati ni onda, kad protivnoj strani — a to se događa već godinama, — dopušta i najsurovije napadaje, i najuvredljivije kritike na račun Katoličke Crkve, na česte zapljene službenih, pa i papinskih i biskupskih izjava, te na jednostranost,

kojom se donose odluke na polju prosvjetno-školske politike, pa i onda, kad se radi o obuci u vjeri ili o autonomnim crkvenim školama.

Katolička Crkva uvijek je spremna, — mi to još jedamput naglašujemo, — na lojalnu suradnju sa državom i na pravedno, sporazumno rješenje svih aktuelnih crkveno-političkih pitanja, ali samo na bazi pariteta, a nikada na bazi državne supremacije nad Crkvom. I Katolički Episkopat i ovom prilikom daje izraza svojoj nadi, da će ovo, jedino ispravno i po građanski mir i opće dobro korisno, stanovište biti i na drugoj strani, prije ili kasnije, lojalno prihvaćeno i konsekventno primijenjeno. A katoličkom svećenstvu i vjernicima stavljaju njihovi biskupi na srce samo jedno: Držimo se svi tvrdo i nepokolebljivo evanđeoske istine i budimo u njezinoj obrani s jedne strane plemeniti i odmjereni, a s druge strane načelni, ponosni, jaki, neustrašljivi i puni pouzdanja! I tražimo svagdje i od svakoga, da naša vjerska i crkvena prava poštuje i respektira! I u narodnom, i u državnom životu! I od onih, koji nama vladaju, i od onih, koji nas vode!

A Gospodin neka čuva svoju Crkvu! I neka joj pošalje sa nebeskog Siona pomoć i dadne pobjedu! Puno Mu se svi za to molimo!

„Pomoć je naša u Imenu Gospodina, koji je stvorio nebo i zemlju!" „Ako je Bog s nama, tko je protiv nas!" „Da se dostojiš svoju svetu Crkvu ravnati i čuvati: — da se dostojiš neprijatelje svete Crkve poniziti; Sine Božji, molimo Te, usliši nas!"

U Zagrebu, sa Biskupskih konferencija, dne 4. svibnja 1938.

Dr Alojzije Stepinac, v. r.
nadbiskup zagrebački, predsjednik biskupskih konferencija

Dr Ivan Ev. Šarić, v. r.
nadbiskup vrhbosanski

Dr Josip Ujčić, v. r.
nadbiskup beogradski i apost. admin. banatski

Dr Nikola Dobrečić, v. r.
nadbiskup barski i primas Srbije

O. Alojzije Mišić, v. r.
biskup mostarsko-trebinjski

O. Josip Garić, v. r.
biskup banjalučki

Dr Dionizije Njaradi, v. r.
biskup križevački

Dr Jeronim Mileta, v. r.
biskup šibenski i apost. admin. zadarski

Dr Josip Srebrnić, v. r.
biskup krčki

Lajčo Budanović, v, r.
biskup. apost. adm. bački

Dr Antun Akšamović, v. r.
biskup đakovački

Dr Kvirin Klement Bonefačić, v. r.
biskup splitski

Dr Ivan Fr. Gnidovec, v. r.
biskup skopljanski

Miho Pušić, v. r.
biskup hvarski

Dr Josip M. Carević, v. r.
biskup dubrovački

Dr Ivan Tomažić, v. r.
knez-biskup lavantinski

Dr Gregor Rožman, v. r,
knez-biskup ljubljanski

Dr Viktor Burić, v. r.
biskup senjsko-modruški

Pavao Butorac, v. r.
biskup kotorski